

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخ : 1387/10/29

موضوع : مباحثی پیرامون سجده در روایات فقهای شیعه

پرسش:

کتابهای امالی چه فرقی با بقیه کتابهای حدیثی دارند؟

پاسخ:

مقدار اعتبار آن تفاوتی با سایر کتب ندارد. به عنوان مثال کتاب «أمالی» اثر «شیخ طوسی» یا «أمالی» اثر «شیخ صدوق» با کتاب «من لا یحضره الفقیه» از نظر اعتبار هیچ فرقی ندارد.

کتب اربعه از این جهت تفاوت دارد که از روز اول فقهای ما محور عملها کتب اربعه بوده است و عمده مباحث فقهی در آنجا بوده است، روی این مقداری اجتهاد پیدا کرده است. در غیر این صورت از نظر اعتبار با سایر کتابهای روایی ما هیچ تفاوتی ندارد.

شاید اعتبار کتاب «تفسیر علی بن ابراهیم» از کتب اربعه بیشتر باشد. همچنین اعتبار کتاب «کامل الزیارات» اثر «ابن قولویه» و کتاب «توحید» اثر «شیخ صدوق» از کتب اربعه کمی بیشتر است.

به دلیل اینکه محور فتاوی فقها روی این چهار کتاب بوده است و عمده محتویات این کتب مربوط به مسائل فقهی است، از این جهت اشتهار پیدا کرده است. در غیر این صورت هیچ امتیازی بر سایر کتب روایی شیعه ندارد.

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين و هو خير ناصر و معين الحمد لله و الصلاة على رسول الله و على آله الله لاسيما على مولانا بقیة الله و اللعن الدائم على اعدائهم اعداء الله إلى يوم لقاء الله

بحث ما در رابطه با روایات اهل بیت (علیهم اسلام) در خصوص «ما یسجد علیه» بود. ما دیروز چند روایت را خواندیم و سندا بررسی کردیم مبنی بر اینکه ائمه اطهار صراحت دارند بر اینکه «ما یسجد علیه» حتماً باید ارض باشد یا «ما انبتت الأرض» باشد غیر از مأكولات و ملبوسات.

«مرحوم شیخ حر عاملی (رضوان الله تعالی علیه)» روایت دیگری دارند. البته آقایان در ذهن داشته باشند «مرحوم شیخ حر عاملی» از نوادگان «حر بن یزید ریاحی» است. شاید کلمه «شیخ حر» اشاره به «حر» باشد. در حدیث 6748 که ایشان در جلد پنجم صفحه 345 مطرح می‌کند، می‌نویسد:

«مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ يَأْتِنَاهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ»

مراد از «أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ» همان «احمد بن محمد بن عیسی» است. اسناد «شیخ طوسی» به «احمد بن محمد بن عیسی» هم صحیح است. «عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْخَرَّازِ» که ایشان ثقة است، «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ» ثقة است و یکی از اصحاب اجماع است؛

«عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع»

ما بارها عرض کردیم که «ابی جعفر مطلق» عمدتاً انصراف به امام باقر (علیه السلام) دارد و از امام جواد معمولاً به «ابی جعفر الثانی» تعبیر می‌کنند.

البته کلیت ندارد و در بعضی موارد به امام جواد هم «ابی جعفر» گفته شده است، آن هم با قرینه راوی است و ما باید تشخیص بدهیم که آیا این راوی جزو روایات عصر امام باقر هست یا عصر امام جواد هست.

ما موارد متعددی را پیدا کردیم که «علامه مجلسی (رضوان الله تعالی علیه)» یا حتی «شیخ حر عاملی» از «ابی جعفر» که مراد امام جواد بوده است، ایشان به امام باقر و بالعکس حمل کرده است.

در کتاب «موسوعه امام جواد» آخر جلد دوم موارد متعددی به خاطر بی‌توجهی یا لغزش قلم این بزرگواران ما مسئله نام امام باقر و امام جواد اشتباه شده است. اگر عزیزان به قسمت آخر جلد دوم «موسوعه امام جواد» ملاحظه کنند، این موارد را خواهند دید.

طبق آنچه در ذهن دارم، ما تقریباً توانستیم حدود 20 مورد پیدا کنیم که مراد از «ابی جعفر» امام جواد هست و راویانی که در اینجا هست، بعد از شهادت امام باقر به دنیا آمدند.

این در حالی است که «مرحوم مجلسی» اشتباهاً «ابی جعفر الباقر» آورده است، اما در اصل سند «الباقر» نیست. همچنین «ابی جعفر الثانی» گفته است، حال آنکه این راوی قبل از ولادت امام جواد از دنیا رفته است.

غالباً قاعده کلی این است که «ابی جعفر المطلق» انصراف به امام باقر (علیه السلام) دارد و در امام جواد به «الثانی» تعبیر می‌شود.

پرسش:

بخشید الان در این بحث در مقابل اهل سنت چه چیزی را می‌خواهیم اثبات کنیم؟

پاسخ:

ان شاء الله زمانی که ما روایات ائمه اطهار را تمام کنیم، به روایات اهل سنت می‌رسیم. بحثی که ما داریم «سنة السجود فی عصر الرسول» به معنای اینکه "در عصر پیغمبر اکرم سنت در سجده چه بوده" است.

روایات آن‌ها دو دسته است؛ یک دسته روایاتی است که صراحت دارد بر اینکه سجده باید بر روی أرض باشد. نبی گرامی اسلام از سجده بر «کور العمامة» یا "گوشه لباس" نهی کرده است.

آقایان یک سری روایاتی دارند که دلالت بر جواز سجده بر لباس دارند. ما می‌گوییم که آن موارد ضروری بوده است، ما هم چنین روایاتی داریم که امروز به آن می‌رسیم. از حضرت سؤال می‌شود و حضرت می‌فرمایند که بر روی سجاده یا لباس یا کتان می‌توان نماز خواند.

ما گفتیم ابتدا روایات ائمه اطهار (علیهم السلام) را بخوانیم که اولاً نظر آن بزرگواران در «ما یسجد علیه» به دستمان بیاید، سپس وارد «ما یسجد علیه» از دیدگاه اهل سنت شویم.

«مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ يَأْتِنَاهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْخَرَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: لَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ عَلَى الْبُورِيَاءِ»

«الْبُورِيَاءِ» حصیری است که از ساقه نی ساخته می‌شود. در حقیقت ما دو نوع حصیر داریم؛ مورد اول حصیری است که از برگ خرما ساخته می‌شود که به آن هم حصیر می‌گویند. نوع دوم حصیری است که از ساقه نی ساخته می‌شود که معمولاً به آن بوریاء می‌گویند.

سجاده‌هایی که امروزه سازمان حج و زیارت به افراد می‌دهد، غالباً از برگ نی است که چوب‌های گرد و ریزی است.

«وَالْخَصْفَةَ»

«الْخَصْفَةَ» زنبیل بافته شده از برگ خرماست. حضرت می فرماید:

«لَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ عَلَى الْبُورِيَاءِ وَالْخَصْفَةِ»

نماز خواندن بر حصیر بافته از ساق نی و زنبیل بافته شده از برگ خرما اشکالی ندارد.

«وَكُلُّ نَبَاتٍ إِلَّا التَّمْرَةَ»

و تمام گیاهان مگر گیاهانی که میوه ده هست.

وسائل الشیعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ج 5،

ص 345، ح 6748

به عنوان مثال به درخت سیب می توان سجده کرد، اما به خود سیب نمی توان سجده کرد. «شیخ طوسی» در کتاب «تهذیب الأحکام» جلد دوم صفحه 311 این روایت را نقل می کند.

پرسش:

استاد اینها در مورد محل صلاة هم اشکال دارد؟

پاسخ:

این عمدتاً انصراف به آن قضیه دارد، اما صلاة بر همه جا جایز است. در بحث صلاة هیچ اختلافی نیست؛ شما هرکجا بایستید و نماز بخوانید اشکال ندارد. اگر شما روی دیوار هم بایستید و نماز بخوانید اشکالی ندارد.

روی فرش نماز بخوانید یا روی آجر نماز بخوانید اشکالی ندارد، اما اینکه حضرت می‌فرمایند:

«لَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ عَلَى الْبُورِيَاءِ وَ الْخَصْفَةِ وَ كُلِّ نَبَاتٍ إِلَّا التَّمْرَةَ»

به این معناست که دیگر روی میوه نماز بخوانند. مراد از «صَلَاةً» در اینجا به معنای «السجدة فى الصلاة» است.

روایت بعد وارد شده است:

«أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ»

مراد «احمد بن محمد بن عیسی» است که ثقة و یکی از اصحاب اجماع است.

«عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ»

مراد «حسین بن ابی العلاء خفاف» است که شخصی ثقة است.

«عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: ذَكَرَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى أَبَا جَعْفَرٍ ع وَ سَأَلَهُ السُّجُودَ عَلَى الْبُورِيَاءِ»

این همان روایت است و آغاز سند همان سند است، اما در آخر به افراد ختم می‌شود. این شخص هم برداشت کرده

است که «الصلاة على البورياء» به معنای «السجدة على البورياء» است.

«وَ الْخَصْفَةِ وَ النَّبَاتِ»

این عین همان عبارت است. حضرت در آنجا هم فرمود که بر «بورياء» و «خصفه» و «نبات» سجده نکنید.

«قَالَ نَعَمْ»

روایت بعد از کتاب «تحف العقول» است که از نظر سند ضعیف است، زیرا غالب روایات «تحف العقول» به صورت مرسل نقل شده است. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که حضرت می فرماید:

«وَكُلُّ شَيْءٍ يَكُونُ غِذَاءَ الْإِنْسَانِ فِي مَطْعَمِهِ وَ مَشْرَبِهِ أَوْ مَلْبَسَهُ فَلَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ عَلَيْهِ وَ لَا السُّجُودُ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ نَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ غَيْرِ ثَمَرٍ»

هرآنچه که غذای انسانی باشد از نظر طعام یا نوشیدنی یا پوشیدنی نماز بر آن جایز نیست، مگر روییده‌ای از زمین به شرط آنکه میوه نباشد.

«قَبْلَ أَنْ يَصِيرَ مَعْرُوْلًا»

عزیزان دقت کنید که در روایت وارد شده است که می‌توان بر نبات الارض سجده کرد، قبل از آنکه آن را بیافند. در اینجا این حرف اشاره به اصل کتان یا پنبه است.

حال میوه بگوئیم یا محصولی که آن را از ساقه پنبه یا ساقه کتان می‌چینند، قبل از آنکه بافته شود سجده بر میوه آن اشکالی ندارد.

«فَإِذَا صَارَ غَزْلًا فَلَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ عَلَيْهِ إِلَّا فِي خَالِ ضَرُورَةٍ»

اما در حال ضرورت می‌توان به لباس یا پارچه بافته شده از قطن و کتان می‌توان سجده کرد.

تحف العقول، نویسنده: ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، ص 338، باب و ما

يجوز من اللباس

این روایت ضعیف است، به همین خاطر ما دیگر در دلالت روایت بحث نمی‌کنیم.

پرسش:

در روایت کتان تازه چیده شده آمده است

پاسخ:

کتان که آن را چیده‌اند، قبل از آنکه رشته شود و ریسیده شود سجده بر آن اشکالی ندارد. گرچه ظاهر فتاوی آقاییان عدم جواز است. به دلیل اینکه مضمون روایت معرض علیه اصحاب است، خیلی زیاد مورد بحث نیست.

کلمه «قَبْلَ أَنْ يَصِيرَ مَعْرُوضًا» قرینه است بر اینکه اگر چنانچه میوه‌ای از زمین روییده شود و شأنیت غزل یا اینکه از آن لباس تهیه شود داشته باشد، اشکالی ندارد. «مرحوم صاحب وسائل» باب جدیدی به نام:

«بَابُ عَدَمِ جَوَازِ السُّجُودِ اخْتِيَارًا عَلَى الْقُطْنِ وَ الْكُتَّانِ وَ الشَّعْرِ وَ الصُّوفِ وَ كُلِّ مَا يُلْبَسُ أَوْ يُؤْكَلُ»

وسائل الشیعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ج 5،

ص 346، باب 2

باز کرده است. نظر آقاییان این است که «مرحوم صاحب وسائل» عنوان‌هایی را که می‌دهد، فتاوی ایشان است. به عبارت دیگر نظر فقهی صاحب وسائل همین عنوان است. گاهی اوقات مشاهده می‌کنید که دو سطر یا سه سطر یا پنج سطر تنها عنوان است.

این عناوین همگی فتاوی «مرحوم شیخ حر عاملی» است. ایشان در اینجا چندین روایت می‌آورد. بنده این روایات را زودتر بخوانم تا تمام شود. بعضی از لغاتی در روایات است که عزیزان باید به این لغات دقت کنند. البته غالب این روایات صحیح است.

«مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ»

مراد «محمد بن اسماعیل نیشابوری» است.

«عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَادَانَ»

ایشان یکی از اجلاء اصحاب است.

«جَمِيعاً عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى»

که یکی از اصحاب اجماع است.

«عَنْ حَرِيْزٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: قُلْتُ لَهُ أَسْجُدُ عَلَى الرَّفَّتِ يَعْْنِي الْقَيْرَ»

از حریز و از زراره از قول امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که شخصی از حضرت می‌پرسد: آیا می‌توانم بر قیر سجده کنم؟

«فَقَالَ لَا وَ لَا عَلَى الثُّوبِ الْكَرْسُفِ»

حضرت فرمودند: نه و بر لباس پنبه‌ای هم نمی‌توانید سجده کنید.

«وَ لَا عَلَى الصُّوفِ»

بر پشم هم نمی‌توانید سجده کنید.

«وَأَلَا عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْحَيَوَانِ»

بر هر چیزی که از حیوان گرفته می‌شود هم نمی‌توانید سجده کنید.

به عنوان مثال بر ساق حیوان یا گوش حیوان یا گوشت حیوان نمی‌توانید سجده کنید.

«وَأَلَا عَلَى طَعَامٍ وَ لَا عَلَى شَيْءٍ مِنْ ثِمَارِ الْأَرْضِ وَ لَا عَلَى شَيْءٍ مِنَ الرِّيشِ»

وسائل الشیعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسة آل البيت علیهم السلام، ج 5،

ص 347، ح 6751

مراد از «الرِّيش» همان لباس است و مراد ریش معمولی نیست.

پرسش:

در آیه قرآن آمده «لباساً و ریشاً» که منظور زیبایی است

پاسخ:

زیبایی مراد چیزی است که شما می‌پوشید و شما را با پوشش زینت می‌دهند. در اینجا مراد همان جامه است. این

روایت هم صحیحه است. روایت بعد هم صحیحه است که در سند روایت وارد شده است:

«عَنْ أَبَانَ»

مراد «أبان بن عثمان» است.

«عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ أَحَدِهِمَا ع قَالَ: كَانَ أَبِي يَضَلُّ عَلَى الْخُمْرَةِ»

حضرت در این روایت می‌فرمایند که پدرم بر روی خمره نماز می‌خواند. ما گفتیم که خمره سجاده صغیری است که «منسوج من الحصير».

«يَجْعَلُهَا عَلَى الطَّنْفِسَةِ وَيَسْجُدُ عَلَيْهَا»

مراد از «طَّنْفِسَةٌ» فرش یا قالی است. حضرت می‌فرماید: پدرم سجاده حصیری را روی فرش یا قالی می‌گذاشت و بر آن نماز می‌خواند.

«فَإِذَا لَمْ تَكُنْ خُمْرَةً جَعَلَ حَصَى عَلَى الطَّنْفِسَةِ حَيْثُ يَسْجُدُ»

اگر در جایی خمره نبود، حضرت ریگ‌هایی را روی فرش می‌گذاشت و بر آن نماز می‌خواند.

وسائل الشيعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ج 5،

ص 347، ح 6752

این روایت هم صحیحه است و هیچ مشکلی ندارد. این روایت صراحت دارند بر اینکه امام روی سجاده حصیری نماز می‌خواندند و اگر نبود، ریگی روی فرش می‌گذاشتند و بر آن نماز می‌خواندند. این روایت هم در کتاب «کافی» و هم در کتاب «بحارالانوار» وارد شده است.

روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که حضرت می‌فرماید:

«دَعَا أَبِي بِالْخُمْرَةِ»

پدرم به کنیزان خود دستور داد که برایم جانماز بیاورید.

«فَأُتْبِطَاتُ عَلَيْهِ فَأَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصِي فَجَعَلَهُ عَلَى الْبِسَاطِ ثُمَّ سَجَدَ»

زمانی که در آوردن جانماز تأخیر کردند، حضرت مشتی از ریگ را گرفت و بر روی آن سجده کرد.

وسائل الشیعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ج 5،

ص 347، ح 6753

مراد از «الْبِسَاطِ» به معنای فرش است. قالیچه یا سجاده‌هایی که ما امروزه داریم در زبان عربی «الْبِسَاطِ» گفته

می‌شود. قالیچه‌های یک متر در دو متر «الْبِسَاطِ» گفته می‌شود. این روایت هم از نظر سند صحیح است.

راویان روایت «عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ» است که مراد «احمد بن محمد بن عیسی» است. راوی دیگر «مُحَمَّدُ بْنُ

بِسْتَانَ» است که در مورد او مقداری بحث وجود دارد مبنی بر اینکه آیا ثقه است یا غیر ثقه است.

آنچه نظر ماست این است که برخلاف فرمایش آیت الله العظمی خوئی «محمد بن سنان» را ثقه می‌دانیم، زیرا ادله

دال بر وثاقت او بیشتر از ادله دال بر ضعف اوست.

راوی دیگر «ابن مُسْكَانَ» است که مراد «عبدالله بن مسکان» یکی از اصحاب اجماع است. راوی بعد «عَنْ

الْحَلَبِيِّ» است که هرکدام از «حلبی‌ها» باشد، «بَيْتٌ جَلِيلٌ كُلُّهُمْ ثِقَاتٌ».

روایت بعد را «مرحوم محقق» در کتاب «معتبر» آورده است. راویان روایت «عَنْ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع» است.

این روایت که مرسل است، می‌گوید:

«سَأَلْتُهُ عَنِ الصَّلَاةِ عَلَى الْبِسَاطِ وَ الشَّعْرِ وَ الطَّنَافِسِ»

از حضرت سؤال کردیم که اگر کسی بر روی قالیچه یا فرش یا تخت سجده کند چه حکمی دارد؟

«قَالَ لَا تَسْجُدْ عَلَيْهِ»

حضرت فرمودند: بر این اشیاء سجده نکنید.

«وَإِذَا قُمْتَ عَلَيْهِ وَسَجَدْتَ عَلَى الْأَرْضِ فَلَا بَأْسَ»

ایستادن بر روی قالیچه یا نماز خواندن اگر سجده بر ارض داشته باشید، اشکالی ندارد.

«وَإِنْ بَسَطْتَ عَلَيْهِ الْحَصِيرَ وَ سَجَدْتَ عَلَى الْحَصِيرِ فَلَا بَأْسَ»

اگر روی فرش حصیری بیندازید و بر آن سجده کنید هم اشکالی ندارد.

بحار الأنوار، نویسنده: مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح: جمعی از محققان، ج 82، ص 157، ح

21

روایت دیگر چنین است:

«مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ يَأْتِنَاهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ»

مراد «احمد بن محمد بن عیسی» است.

«عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ»

مراد «احمد بن اسحاق اشعری» است.

«عَنْ يَاسِرِ الْخَادِمِ»

مراد «یاسر» خادم امام رضا (علیه السلام) است و ثقه است.

«قَالَ: مَرَّ بِي أَبُو الْحَسَنِ ع وَ أَنَا أُصَلِّي عَلَى الطَّبْرِي»

ياسر الخادم می‌گوید: امام رضا از کنار من عبور کردند، در حالی که من بر روی کتان نماز می‌خواندم.

عزیزان دقت کنند این دو سه روایت اخیر خلاف ده یا پانزده روایاتی است که ما خواندیم. شاید این روایات حمل بر تقیه است یا حمل بر ضرورت است.

«الطَّبْرِي» در آن زمان کتان مشهوری منسوب به طبرستان بود. این کتان را از طبرستان به معنای استان مازندران می‌بردند.

حال معلوم نیست که کتان طبرستان چه مناسبتی داشت و شاید کتان مشهوری در آن زمان بوده است. «عَلَى الطَّبْرِي» به معنای «کتان منسوب إلى طبرستان» بوده است.

«وَقَدْ أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ شَيْئاً أَسْجُدُ عَلَيْهِ»

من شیئی همانند حصیر روی کتان طبری انداخته بودم و داشتم سجده می‌کردم.

«فَقَالَ لِي مَا لَكَ لَا تَسْجُدُ عَلَيْهِ أَلَيْسَ هُوَ مِنْ نَبَاتِ الْأَرْضِ»

حضرت فرمودند: چرا روی این کتان نماز نمی‌خوانی؟ آیا این کتان از نبات الأرض نیست؟

«مرحوم صاحب وسائل» این روایت را با اسانید دیگر هم نقل می‌کند و می‌گوید:

«حَمَلَهُ الشَّيْخُ عَلَى التَّقِيَةِ»

شیخ طوسی این روایت را حمل بر تقیه کرده است.

وسائل الشیعة، نویسنده: شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، محقق / مصحح: مؤسسة آل البيت علیهم السلام، ج 5،

ص 348، ح 6755

ما روایات صریح داشتیم بر اینکه بر روی شیء منسوج من الکتان سجده صحیح نیست و باطل است. از آنجایی که مضمون این روایت با فتاوی اهل سنت مطابقت دارد، ما هیچ راهی جز اینکه او را حمل بر تقیه کنیم نداریم.

ما برای تقیه دو دلیل داریم؛ دلیل اول مخالفت این روایت با بیش از ده یا پانزده روایت صحیح مبنی بر عدم جواز سجده بر کتان است. دلیل دوم به دلیل اینکه با فتاوی عامه مطابقت دارد، ما در احادیث صحیحه داریم: «خذ بما

خالف العامة و دع بما وافق العامة».

پرسش:

استاد ببخشید حتی اگر مخالف هم در آن مجلس نباشد، امام حکم تقیه می فرماید.

پاسخ:

بله، در حکم تقیه لازم نیست که فردی آنجا باشد. چه بسا امام در یک موردی چنین چیزی می گوید که این از امام مشهور شود، برای حفظ جان امام و برای حفظ جان راوی.

به عنوان مثال نظری که امام کاظم به «علی بن یقظین» می گوید، کسی در آنجا نیست. حضرت به او نامه می نویسد و می فرماید: «علی بن یقظین» از این تاریخ به بعد همانند اهل سنت وضو بگیر و همانند اهل سنت نماز بخوان.

قضیه کاملاً روشن و مشخص است.

پرسش:

حکمتش این بوده که هارون مخفیانه او را مود نظر داشته است.

پاسخ:

آنجا کاملاً روشن است و ما این را قرینه قرار می‌دهیم. چه بسا یاسر خادم هم چنین موقعیتی داشته است و با توجه به ارتباطش با امام رضا (علیه السلام) چنین قضیه‌ای بوده است.

قطعاً ائمه اطهار (علیهم السلام) حقایق را می‌دیدند و با توجه به آن حقایق روایت بیان می‌کردند. در بعضی از موارد این حقایق برای ما پنهان هست و در بعضی از قضایا همانند قضیه «علی بن یقطین» حقیقت امر برای ما روشن شده است.

پرسش:

این روایت که قابل استدلال نیست و اعتبارش از بین رفت.

پاسخ:

ما روایات متعدد داریم.

پرسش:

در عوض این روایت روایات بدون مشکل و صحیحه داریم.

پاسخ:

روایت اول صحیحه است. عرض کردیم که «احمد بن اسحاق اشعری» و «یاسر خادم» حتی روایات بعدی صحیحه است و مشکل سندی ندارد.

پرسش:

ما الان روایت صحیحه داریم و همین صحیحه تقیه ای است تشخیص اینها مشکل است.

پاسخ:

اگر بنده توفیق داشته باشم سه شنبه و چهارشنبه‌ها یک روز یا دو روز را به تقیه از دیدگاه اهل سنت می‌پردازیم. شاید آن‌ها دو برابر ما روایت در تقیه دارند. تقیه پیغمبر اکرم، تقیه صحابه، تقیه بزرگان‌شان.

راوی نزد امام اعظم «ابو حنیفه» می‌آید و عرضه می‌دارد: من نذر کردم اگر فرزندم خوب شد، مالی را به امام وقت بدهم. «ابو حنیفه» می‌گوید: امام وقت «هارون الرشید» و «منصور دوانیقی» است، نذر خود را به او بدهید.

«ابوحنیفه» می‌گوید: آیا تو را برای من جاسوس فرستادند؟ او قسم می‌خورد که من جاسوس نیستم.

سپس زمانی که «ابو حنیفه» خاطر جمع می‌شود که او جاسوس نیست، می‌گوید: حالا که خاطر جمع شدم انسان خودی هستی، نذر خود را به امام صادق بده، زیرا امام واقعی در کره زمین امام صادق است.

ما روایاتی از «ابوهریره» خواندیم که می‌گوید:

«وقال أبو هريرة رضي الله عنه حفظت من رسول الله وعائين أما أحدهما فبثثته وأما الآخر لو بثثته لقطع هذا

الحلقوم»

إحياء علوم الدين، اسم المؤلف: محمد بن محمد الغزالي أبو حامد، دار النشر: دار المعرفة - بيروت، ج 1، ص 100،

الفصل الثاني في وجه التدريج إلى الإرشاد وترتيب درجات الاعتقاد

او به خاطر ترس احاديث را بيان نمی‌کرد. «عبدالله بن مسعود» یا صحابه از عمر تقیه می‌کردند به طوری که حتی نماز بعد از صلاة عصر را نمی‌خواندند و بعد از مرگ عمر دومرتبه نماز بعد از صلاة عصر را شروع کردند.

از باب اینکه بگوییم: «الحمد لله الذي جعل أعدائنا من الحمقاء» این افراد در جاهایی به ما اشکال وارد می‌کنند که خودشان بسیار بدتر از آن را دارند و مفصل‌تر از ما در آن زمینه روایت دارند. روایت دیگری از «داود صرمی» یا «داود بن مافنه» است که مجهول است.

«سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الثَّلَاثَ عَ فَقُلْتُ هَلْ يَجُوزُ السُّجُودُ عَلَى الْكُتَّانِ وَ الْقُطْنِ مِنْ غَيْرِ تَقِيَةٍ»

از امام حسن عسکری (علیه السلام) سؤال می‌پرسند: اگر در صورت تقیه نباشد، من می‌توانم بر قطن و کتان سجده کنم؟

«فَقَالَ جَائِزٌ»

حضرت فرمودند: اشکال ندارد.

تهذيب الأحكام، نویسنده: طوسی، محمد بن الحسن، محقق / مصحح: خراسان، حسن الموسوی، ج 2، ص 307، ح

این روایت مقداری مشکل‌ساز است. ما در اینجا دو جواب داریم؛ اولاً روایت ضعیف است و روایت ضعیف برای ما معتبر نیست. ثانیاً لعل این روایت حمل بر ضرورت شود.

در موارد ضروری انسان هیچ چیزی ندارد و امکان اینکه بر ارض سجده کند، نیست و بر قطن و کتان سجده می‌کند. جواب سوم ما این است که مراد از قطن و کتان، قطن و کتان غیر منسوج باشد.

روایت دیگری از «علی بن کیسان صنعانی» است که باز هم این روایت ضعیف است. روایت چنین است:

«كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَ أَسْأَلُهُ عَنِ السُّجُودِ عَلَى الْقُطْنِ وَ الْكُتَّانِ مِنْ غَيْرِ تَقِيَّةٍ وَ لَا ضُرُورَةٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ ذَلِكَ

جَائِزٌ»

در مکتوبات ائمه اطهار (علیهم السلام) حواسشان بود که اگر این مکتوبات منتشر شود، برای امام یا جان افراد خطری متوجه نشود.

امام حسن عسکری به جهت اینکه می‌دانستند این روایت به دست افراد می‌رسد، حضرت می‌خواهند جلوی این شبهه را بگیرند تا افراد نگویند که اگر امام می‌گوید که بر کتان سجده نکنید به خاطر تقیه بوده است.

بحث تقیه نیست، زیرا ما می‌گوییم که سجده بر کتان و قطن جایز است. البته «مرحوم شیخ طوسی» حمل کرده است:

«لَأَنَّهُ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا أَجَازَ مَعَ نَفْيِ ضَرُورَةِ تَبَلُّغِ هَلَاكِ النَّفْسِ»

ضرورتی که به نابودی انسان منجر شود، در این روایت وجود دارد.

تهذیب الأحکام، نویسنده: طوسی، محمد بن الحسن، محقق / مصحح: خراسان، حسن الموسوی، ج 2، ص 308، ح

104

«يَحْتَمِلُ الْحَمْلَ عَلَى مَا قَبْلَ الْغَزْلِ»

سجود بر قطن و کتان قبل از آنکه به صورت بافته شده دربیاید، اشکالی ندارد.

والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته